

Jadran Zalokar

FILOZOFSKA DJELA IZ PERIODA NJEMAČKOGA KLASIČNOG IDEALIZMA U STAROM FONDU NAUČNE BIBLIOTEKE RIJEKA

dr. Jadran Zalokar, Naučna biblioteka, Rijeka, pregledni članak, Ur.: 11. listopada 1991.

UDK: 002.2:141.13:027 Rijeka

Proučavanjem samo jednog malog dijela Starog fonda Naučne biblioteke u Rijeci željeli smo istaknuti značaj ne samo bibliotečnog aspekta već i kulturološki momenat prisutan u tezauričnosti knjiškog blaga, doniranog i legiranog za buduće naraštaje, a koji svjedoči »de visu« o jednom modusu kulturnog identiteta i kontinuiteta grada. Nije važno samo ŠTO imamo, već i ZAŠTO imamo – a to je in nuce edukativni aspekt. Bibliologia jest prije svega bibliognosia koja ne postoji samo per se, već u krucijalnom vidu informacijskog, čini presudan faktor primarne BRIGE o kulturi i duhovnoj budućnosti jedne sredine i grada. Briga o knjizi jest integralni dio brige o duhovnom biću čovjeka, sredstvo borbe protiv pada u duhovnu barbariziranost.

1.

Uvod. Sažeti prikaz povijesti Naučne biblioteke Rijeka.

Povijest Naučne biblioteke u Rijeci seže unatrag do 17. stoljeća. Početke možemo datirati godinom osnivanja Isusovačkog kolegija (1627). Rijeka je tada imala oko 4000 stanovnika, a prosvjetnu su službu obavljali putujući učitelji. Jedno od pravila Isusovačkog reda bilo je i osnivanje biblioteka uz kolegij o čemu nažalost imamo vrlo malo podataka.

Dolaskom u Rijeku, isusovci su donijeli i određeni broj knjiga potrebnih za nastavu, a veći broj knjiga došao je i razmjenom. Te knjige čine osnovu današnje Naučne biblioteke a u fondu nose oznaku Collegii Soc. Jesu Fluminensis Catal. inscrip., uz što je dodana i odgovarajuća godina.

Zanimljivo je napomenuti da se među knjigama iz isusovačke biblioteke nalaze i neke s oznakom tršćanskog kolegija, a među knjigama isusovačke biblioteke u Zagrebu i neke knjige iz riječkog kolegija. To potvrđuje da je postojala praksa razmjene između pojedinih kolegija za potrebe što cjelovitijeg obavljanja nastave. U rukopisu tadašnjeg bibliotekara Lodovica Giuseppea Cimiottia postoji podatak da su isusovci 1640 g. kupili knjigu u vrijednosti 100 forinti, naravno iz drugih gradova.

U fondu su bili dobro zastupljeni latinski klasici u starim venecijanskim izdanjima (Cicero, Vergilije, Horacije i dr.), uz knjige koje su činile osnovu nastave: Emmanuelis ALVARI: De Institutione Grammatica, Jacobi PONTANI: Progymnasmatum Latinitatis sive Dialogorum, volumina duo, Padova, 1641. i dr. Tu se nalaze i neke knjige tiskane hrvatskim jezikom, kao npr.: Juraj HABDELIĆ: Pervi otca našega Adama greh, 1674, zatim Basil

GRADIĆ: Libarce ed dievstva, 1567, pa Ignjat ĐORĐEVIĆ: Uzdasi Mandeljene pokornice, 1728.

Slijedeći period u povijesti Naučne biblioteke u Rijeci nastaje zatvaranjem Nautičke akademije u Trstu i osnivanjem Nautičke akademije u Rijeci 1774, kada se uz knjige prenesene iz Trsta pridodaju i one koje su pripadale bivšoj isusovačkoj gimnaziji. U to vrijeme, krajem 18. st. riječki plemići Giulio de BENZONI i Giuseppe MAROTTI poklanjaju gradu svoje osobne biblioteke. Te biblioteke, kao i biblioteke isusovaca i biblioteka Nautičke akademije spojene, čine fond Naučne biblioteke. Benzoni je gradu darovao oko 900 a Marotti 1382 sveska. Te knjige nose oznaku »ex libris« s grbom porodice i određenim natpisom.

1782. stvorena je prva javna biblioteka, a prvi bibliotekar bio je Michele Antonio de ZANCHI. Školske godine 1821/22 bibliotekar gradsko-gimnazijske biblioteke bio je slovenski filolog prof. Matija ČOP. 1832. bibliotekar postaje prof. Giuseppe Luigi CIMIOTTI koji je dao da se urede prostorije, inventarizirao je knjige, smjestio ih na police i napravio katalog u tri primjerka. Po popisu znamo da je biblioteka te 1839. g. imala 5.652 djela u 9.200 svezaka.

Od 1840. gradsko-gimnazijska biblioteka počinje dobivati i mjesni obavezni primjerak, koji joj šalje Ured mjesne kraljevske cenzure i revizije knjiga. Biblioteka je dobivala i godišnju potporu od 50 forinti.

Kasnije je zbog političkih razloga, hrvatska gimnazija preseljena iz Rijeke na Sušak. U to vrijeme javljaju se i mnogi darovatelji knjiga. Među njima je najznačajniji bio E. ERHOLD. Imena darovatelja izlazila su u listu »La Bilancia«. Te darovane knjige čine zametak kasnije zbirke FLUMINENSIA.

Odvajanjem biblioteke od hrvatske gimnazije i pridodavanjem darovanih knjiga, osnovana je Gradska biblioteka (BIBLIOTECA CIVICA), koja je otvorena za javnost 5. 12. 1892. g. Biblioteka je bila javna. Financirala se iz gradske blagajne. Prvi je bibliotekar bio prof. Arturo DALMARTELLO. Najviše su kupovane knjige pisane talijanskim jezikom, nešto manje njemačkim, mađarskim i francuskim. Knjiga pisanih hrvatskim jezikom kupovalo se vrlo malo. 1900. g. biblioteka je već imala 12.520 djela u 20.000 svezaka.

Biblioteku prema modernim bibliotekarskim pravilima uređuje Pietro PILLEPICH od 1910. do svoje smrti 1932. g. On je vodio i nabavu znanstvenih djela iz inozemstva, te predložio komisiju za izradu abecednog kataloga po autorima i predmetnog kataloga. Odvojio je odio FLUMINENSIU u kojem se nalaze knjige štampane u Rijeci, te one koje govore o Rijeci i njenoj okolici.

Za vrijeme I. svjetskog rata Biblioteka dobiva knjige iz mjesnog Circolo Leterario, Narodne biblioteke Alessandro Manzoni, te biblioteka na Plasama i Kozali, u ukupnom broju od 4493 sveska. U to vrijeme a i poslije biblioteka je bila zatvorena. O knjigama nitko nije vodio računa. 1925. godine biblioteka se seli u prostorije u Villi Margheriti (današnji Historijski arhiv) i ostaje tamo do 1932. godine. Nakon sedam godina ponovno se seli u staru ali sada preuređenu zgradu. Rijeka je pripojena Italiji 1924. godine a Gradska biblioteka potpada pod Vrhovnu bibliografsku upravu za mletačku pokrajinu.

Od 1933. godine dobiva ona besplatni primjerak (obavezni) iz grada Rijeke. Tada već Biblioteka ima abecedni i predmetni katalog na listićima (povezanim u snopiće), te mjesni katalog i stručni katalog u knjigama. 1934. godine posjeduje 31.620 svezaka. Ovi katalogi postoje i danas. Za vrijeme II svjetskog rata Biblioteka je najvrednije knjige pohranila u četiri sanduka u općinskoj zgradi u Mošćenicama.

15. 10. 1945. Biblioteka je ponovno otvorena za čitaoce a 1948. godine iz bivšeg fonda Gradske biblioteke (Biblioteca Civica) osniva se Naučna Biblioteka. Od 1949. godine ona dobiva besplatni obavezni primjerak Croatice. Od 1979. godine Naučna je biblioteka kao sveučilišna biblioteka udružena s Sveučilištem u Rijeci. Od tada se njeno djelovanje usmjeruje i na objedinjavanje bibliotečne djelatnosti na riječkom području, prije svega u suradnji s fakultetskim bibliotekama u okviru Sveučilišta. U najnovije vrijeme, uvođenjem »novih tehnologija« pristupa se i sukcesivnom kompjutoriziranju informatičko-bibliotečne djelatnosti same biblioteke.

U povijesnom razvoju Naučne biblioteke, udruživanje sa Sveučilištem u Rijeci (koje od 1983. godine dobiva naziv Sveučilište »Vladimir Bakarić«) posebno je značajno, kao i

uključivanje u cjeloviti informatički sistem što stvara temeljne pretpostavke za budući razvoj biblioteke i njene informatičko–bibliotečne djelatnosti.¹

2.

Filozofija njemačkog klasičnog idealizma

Razdoblje XVIII. stoljeća u evropskoj se filozofiji općenito naziva epohom prosvjetiteljstva. U tom razdoblju su poticaji engleskog empirizma i empirijskih istraživanja na području različitih znanosti komplementirali s racionalističkom aspektuacijom francuske filozofije, čemu treba pridodati i antropološko–pravna učenja kao i deizam na području religijske misli. Descartovsko »vraćanje« na subjekt, više nije impliciralo metafizičku dihotomiju subjektivnog i objektivnog već su čovjek, priroda i društvo sagledavani gotovo kao organska cjelina.

Ipak, svako područje bivstvovanja podliježe posebnim zakonitostima koje treba istraživati. Racionalizam i empirizam konstituirali su znanstveni pristup čovjeku, prirodi i društvu. Međutim, što je još značajnije, filozofija prodire u širi krug općeg obrazovanja i postaje determinativna za kulturu in toto. To ne znači samo da enciklopedizam postaje obrazovni credo, već da se život pojedinca i društveni život nastoje urediti po načelima filozofije. Prosvjetiteljstvo, in nuce, karakterizira metafizička vjera u ljudski razum i povjerenje u razumske mogućnosti čovjeka i progres razumskog uređenja svijeta i života.

Uočene razlike i razlike u poimanju ljudske prirode i naravi društva, nisu izazvale dublju dubitaciju u mogućnosti razumskog uređenja života. Deističko i znanstveno mišljenje doprinijelo je da se čovjek i društveni život shvate kao dijelovi prirode ili ono što se razvija na prirodnim temeljima. Romantizam je npr. te pretpostavke gotovo apsolutizirao. Ali dok je npr. Herder povijest čovjeka shvatio kao nastavljanje razvoja prirode, kao kontinuitet (na russoovskoj liniji), Kant je naprotiv zastupao osebujnost ljudskog bivstvovanja na osnovi dubljeg uvida u umne i etičke konstituense ljudskosti.

Prosvjetiteljstvo ipak u cjelini karakterizira uvjerenje u izuzetnost čovjeka kao krune stvaranja, kao telosa prirode. Povijest čovjeka razumijeva se kao razvoj ljudskosti prema punini svih njenih mogućnosti. To važi i za J. Locka, Voltairea, enciklopediste, Lessinga i druge. Ideja humaniteta, zasijana kroz movimento renesanse i ideja o čovjeku kao uomo universale i deus in terra, sada se dalje razvijala u teorijskim kontroverzama pojedinih učenja, ali je to bilo plodonosno za stanje kulture u cjelini, prema tome i za razvoj bibliotekarstva.

Njemačka kultura u cjelini, kao i filozofiju krajem 18. i početkom 19. st. može se in ultima linea promatrati i kao dovršenje kulturnog pokreta renesanse, ali prije svega dovršenje i obrat prosvjetiteljstva. Za razliku od prosvjetiteljstva u kojem su bile prisutne interferencije filozofije i znanosti, u filozofiji se njemačkog klasičnog idealizma pored toga manifestira i međuutjecanje filozofije i pjesništva (paradigmatski: odnos Kant-Goethe). Plodonosna renovacija ideja antike (modus klasicizma), ideja nacionalnog i svjetskog (modus romantizma) kao i renesansni credo univerzalizma, zajedno s prosvjetiteljskim optimizmom ratia, konstituiraju taj značajni period u razvoju evropske filozofije.

Potrebno je spomenuti da period njemačke klasične filozofije koincidira i s nastankom velikih znanstvenih knjižnica što je uvjetovano razvojem i tiskarstva i knjižarskih mreža. Njemačka tog vremena ne prednjači samo u filozofiji, već i u prosvjeti i u bibliotekarstvu. Tu je veliku ulogu odigrala i plodonosna kulturna klima koja je nezamisliva bez utjecaja filozofskog mišljenja i ličnosti tog vremena, univerzitetskog života predanog znanstvenim i filozofskim istraživanjima. Bibliotekarstvo se razvija kao potreba razvoja znanstvenih i filozofskih interesa sve većeg broja ljudi.

¹ Tatjana BLAŽEKOVIĆ: »Naučna biblioteka na Rijeci« Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 1-4, 1954.
Neda GLAVIČIĆ: Rukopis o historijatu Naučne biblioteke Rijeka, emitiran na RTV Rijeka

Pisanje i pohranjivanje knjiga postaju *conditio sine qua non* svakog znanstvenog i filozofskog rada. Već je Leibniz koji je bio i izvrstan bibliotekar na tradiciji prosvjetiteljstva, u svom djelu: »Razmišljanja o najboljem načinu da se reformira bibliotekarstvo« (1668) istakao da bibliotekarska djelatnost mora služiti znanosti, njenim potrebama. Osnivanje sveučilišta u Njemačkoj impliciralo je osnivanje sveučilišnih knjižica koje su bile neophodne za obavljanje znanstvenog i filozofskog rada i samog procesa obrazovanja.

Njemačka klasična filozofija koja je na zasadama renesanse i baštinjenja prosvjetiteljstva inaugurirala maximu i intelektualnu praksu slobode duha i istraživanja, potakla je i razvoj bibliotekarstva ne samo kao djelatnosti već i znanosti. Leibniz je već koristio oblike abecednog i predmetnog kataloga i imao vlastitu klasifikaciju, a upravo se u modusu kasifikacije pokazuju elementi bibliotekarstva kao znanosti. Tiskarstvo je već ranije stvorilo pretpostavke da se štampaju jeftinije knjige čime su one postale pristupačne širem čitateljstvu, punile knjižice i poslužile prosvjetiteljskoj demokratizaciji pisane riječi. To je bio jedan aspekt demokratizacije kulture. Znanstvena i filozofska misao širila se i izvan stručnih filozofskih krugova i posredstvom razvoja tiskarstva i bibliotekarstva. Znanstvene i filozofske knjige slobodno su cirkulirale (osim u slučajevima određene cenzure) a to je potpomagalo i razvoj kritičke svijesti, ne samo podizanja kulturnog nivoa stanovništva. Sve te momente treba sagledavati zajedno i komplementarno.

Tako se npr. i Schopenhauer zarana upoznao s Platonovim i Kantovim djelima a s prijevodom »Upanishada« na latinski posredstvom Anquetila du Peorna npr. i s indijskom filozofijom. Razvoj štamparstva omogućio je i upoznavanje Schopenhauera s filozofskom produkcijom svojih suvremenika, Hegela i Schellinga.

Razvoj tiskarstva, prevodilaštva i bibliotekarstva odgovarao je znanstvenim i filozofskim potrebama tog vremena. Poznati su Fichteovi i Hegelovi stavovi o znanstvenom duhu njihova vremena i o sveučilišnoj nastavi, koju je nemoguće zamisliti bez udjela biblioteka i bibliotekarstva! Porast broja filozofskih pisaca i razvoj sveučilišne nastave poticao je i potrebu razvoja i obogaćivanja sveučilišnih biblioteka. Možemo dakle govoriti o obostranom utjecaju.

Istaknuti treba značaj grčkih i latinskih pisaca. Posjedovanje njihovih djela odigralo je veliku ulogu i u nastanku i razvoju njemačke klasične filozofije. Razvoj te filozofije nemoguće je zamisliti izvan modusa dijaloga s tim piscima. Postojanje biblioteka potpomoglo je tom dijalogu. Bibliotekarstvo je potpomoglo i kontinuitetu znanstvene i filozofske misli, kao i popularizaciji pojedinih znanstvenih i filozofskih sistema, podizanju, da ponovimo, općeg stupnja obrazovanja, na zasadama klasike i enciklopedizma. Nezaobilazan je značaj bibliotekarstva u sistemu kulture i obrazovanja. Od perioda njemačke klasične filozofije, to paradigmatički važi sve do danas.

Predstavnici njemačke klasične filozofije predstavljaju most između epohe prosvjetiteljstva i moderne epohe 20. st. U ličnosti Kanta sjedinjuju se uz aspektuiranje i prevladavanje jednostranosti racionalizma i empirizma kao filozofskih pravaca, i različiti motivi i aspekti prosvjetiteljstva. Kant je bio Leibnizov i Wolfov učenik. Primarni zadatak filozofije postaje promatranje i istraživanje samog uma, umnih moći, tj. kritika uma. To čini i idejni prijelaz između prosvjetiteljstva i romantizma. Ujedno je to i kritika pukog racionalizma koji nije preispitao svoje filozofijske pretpostavke i dogmatizirao je ono racionalno konstituirajući metafizičku vjeru u razum. To je i kritika empirizma problematiziranjem spoznajnih granica filozofije empirizma. Primarni zadatak filozofije postaje tako kritičko preispitivanje moći uma a ne stvari naprosto koje postoje za empirijsku svijest, što je tematizirala filozofija prosvjetiteljstva. Mišljenje se više ne vezuje za iskustvo kao takvo već za suđenje uma o tom iskustvu, za sudove o tom iskustvu. To je konzekvencija racionalizma.

Inzistira se na apriornom važenju umnih principa nezavisno od načina na koji se oni ostvaruju u empirijskoj svijesti. U psihičkom životu su osnovni modusi ispoljavanja: mišljenje, htijenje i osjećanje, stoga se i kritička filozofija dijeli na teorijski, praktički i estetički dio. Kritika čistog uma sadrži problematiziranje principa spoznaje, kritika volje tj. praktičkog uma bavi se ćudorednošću, a kritika rasudne snage čulnim (estetičkim) doživljavanjem. To razgraničenje obogaćuje i primarnost gnoseološkog momenta, što je već bilo inicirano u filozofiji prosvjetiteljstva.

Sam kritiziram akceptiran je već kao sistem mišljenja a sistematsko mišljenje postaje zasada cjelokupne njemačke klasične filozofije. Primarizacijom uma i umnih moći, svijet postaje sistem uma, što Hegel definitivno iskazuje da je ono zbiljsko umno, i vice versa. Međutim, ostavljanjem postrani problema stvari o sebi («Ding an sich») kao graničnog pojma mogućeg iskustva, tj. njegovim neproblematiziranjem, ustoličen je horizam noumenalnog i fenomenalnog koje se nastoji spekulativno prevladati, ali se ne može ukinuti, na što kasnije ukazuje Arthur Schopenhauer u svojoj filozofiji.

Misliti o svijetu kao o umno uređenu svijetu moguće je samo ako se o bitku misli kao o vrsti ili dimenziji svijesti. U Fichtea se već i iskustvo i svijet izvode iz svijesti, iz Ja koje se -korijeni u samom sebi. Svijet se iz toga antitetički sagledava kao Ne-ja. Svekolika spoznaja svijeta razvija se iz intelektualnog zrenja, iz umnog mišljenja. Bitak i svijet postaju, stricto sensu, proizvodi uma.

Um tj. Ja posmatra sebe i svoje djelovanje. Time se kroz umnu refleksiju nastoji prevladati već spomenuti horizam. Svijet uma, te umne svijesti postaje rad pojma, duha, jedno beskonačno sampotvrđivanje i samorazvoj, što je in nuce Hegelova filozofija koja krni apsolutnom filozofijom. Osjetilni, vanjski svijet samo je proizvod uma a cjelokupni univerzum postaje sitem uma.

Na takvu filozofiju uma, apsolutnosti duha, nadovezuje se filozofija prirode kao ponovno obilježje romantizma. Za Schellinga se i priroda konstituira kao objektivni sistem uma. Priroda je postajuće Ja, ono umno, postajući duh. U životno jedinstvo prirode uvodi se umni princip. Priroda teži da postaje duh. Misao o životu i prirodi inkorporirana je u mišljenje o umu. Priroda je integralni dio umnog svijeta.

Tako je vladavina razuma u filozofiji prosvjetiteljstva zamijenjena vladavinom uma, razumijevanjem života po principima umnosti. Prosvjetiteljstvo koje je stasalo pod utjecajem znanstvenog viđenja svijeta i bilo određeno traženjem zakonitosti u cjelokupnoj pojavnosti prirode i društva, sada je nadopunjeno utjecajem metafizičke spekulacije o umnim moćima i zakonitostima uma. Svekoliko bivstvovanje određuje se kao fenomenalnost unutrašnjeg svijeta, tj. svijeta svijesti.

Kant je uveo problem a priornih moći i principa uma, Fichte je izgradio idealizam čistog Ja, tj. moći uma da spoznaje sebe i svijet, Hegel je stvorio logički idealizam kao sistem uma nastojeći svekoliki svijet izvesti iz unutrašnje geneze duha, a Schelling je dovršio sistem identiteta identificirajući transcendentalnu filozofiju i filozofiju prirode. U kontekstu njemačkog klasičnog idealizma posebno mjesto zauzima filozofija Arthura Schopenhauera i Friedricha Nietzschea.

Na zasadi transcendentalnog i horizmu noumenalnog i fenomenalnog kao horizmu volje i predodžbe, Schopenhauer je izgradio svoj sistem volje na koji se nastavlja filozofija Nietzschea koji volju kao volju za život određuje već transmetafizički kao volju za moć i pridaje pun dignitet onom životnom, fenomenalnom, osjetilnom. Schopenhauerova filozofija predstavlja završnu riječ njemačke klasične filozofije i prijelaz po mnogim filozofskim rješenjima prema Nietzscheovoj filozofiji s kojom započinje i moderna filozofija 20. stoljeća.

2.1.

Glavni reprezentanti njemačke klasične filozofije

KANT, Immanuel rođen je 1724. g. u Koenigsbergu u Pruskoj a umro 1804 u istom gradu. Klasične jezke je učio u »Collegium Fridericianum« a prirodne znanosti i matematiku studirao u Koenisbergu. Uz to je studirao i filozofiju i teologiju. Dvanaest je godina bio kućnim učiteljem. Od 1770. do 1789. bio je profesor na sveučilištu u Koenigsbergu, gradu koji nikada nije napuštao, vodeći skroman i radan život. Glavna su mu djela: KRITIK DER REINEN VERNUNFT (1781), KRITIK DER PRAKTISCHEN VERNUNFT (1788), GRUNDLEGUNG ZUR METAPHYSIK DER SITTEN (1785) i druga.

FICHTE, Johann Gottlieb rođen je 1762. U Rammenau u pokrajini Oberlausitz a umro je 1814. go. I on je bio kućni učitelj. Postaje Kantov sljedbenik, kasnije profesor u Jeni a potom u Berlinu. Tu ulazi u krug romantičara. Kada je osnovano Berlinsko sveučilište bio je biran za

profesora (1811) i prvog rektora tog Sveučilišta. Bio je veoma slobodoljubiva ličnost. Glavna su mu djela: *VERSUCH EINER KRITIK ALLER OFFENBARUNG* (1792), *GRUNDLAGE DER GESAMTEN WISSENSCHAFTSLEHRE* (1794), *REDEN AN DIE DEUTSCHE NATION* (1808) i druga.

HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich rođen je 1770. go. u Stuttgartu a umro od kuge u Berlinu 1831. g. U Tuebingenu je studirao teologiju i filozofiju. Kasnije je bio učitelj u Bernu i Frankfurtu na Majni. Jedno je vrijeme bio profesor filozofije u Heidelbergu a potom do smrti u Berlinu. U svom filozofskom razvoju bio je pod utjecajem prosvjetiteljstva a kasnije se je kao i Fichte oduševio francuskom revolucijom i idejama slobode i jednakosti. Njegove filozofske ideje bile su u velikoj mjeri prihvaćene kao ideje tadašnje državne filozofije. Glavna su mu djela: *PHAENOMENOLOGIE DER GEISTES* (1807), *WISSENSCHAFT DER LOGIK* (1812-1816), *ENZYCLOPAEDIE DER PHILOSOPHISCHEN WISSENSCHAFTEN* (1817) i dr.

SCHELLING, Friedrich Wilhelm Joseph rođen je 1775. u Leonbergu a umro 1854. u Švicarskoj. U Tuebingenu je studirao teologiju i filozofiju. U Jeni je postao učenik i suradnik a kasnije i nasljednik Fichtea na katedri za filozofiju. Tamo je ušao i u krug romantičara. Poslije Hegelove smrti došao je na berlinsko sveučilište. Glavna su mu djela *SYSTEM DER TRANSCENDENTALEN IDEALISMUS* (1800), *BRUNO ODER UEBER DAS NATUERLICHE UND GOETTLICHE PRINZIP DER DINGE* (1802), *PHILOSOPHISCHE UNTERSUCHUNG UEBER DAS WESSEN DER MENSCHLICHEN FREIHEIT* (1809) i druga.²

Iako neposredno ne spadaju u periodizaciju u filozofe njemačkog klasičnog idealizma, ipak je corpus njihove filozofije nezamisliv u daljnjem razvoju bez dva mislioca koji čine prijelaz prema filozofiji 20. st. Oni su ujedno filozofski problematizirali neke implicite prisutne ideje u prethodno spomenutim filozofijama i bili ujedno kritičari tih filozofija. To su Arthur Schopenhauer i Friedrich Nietzsche.

SCHOPENHAUER, Arthur rođen je 1788. u Danzigu a umro 1860. g. U Goettingenu je studirao medicinu, prirodne znanosti i jezike a filozofiju kod G. E. Schultza i kod Fichtea u Berlinu. Jedno kratko vrijeme radio je kao privatni docent u Berlinu a zatim radi u Frankfurtu kao privatni učitelj. Za razliku od drugih filozofa mnogo je putovao u mladosti i kasnije u životu, naročito po Italiji. Glavna su mu djela: *DIE WELT ALS WILLE UND VORSTELLUNG* (1819), *DIE BEIDEN GRUND-PROBLEME DER ETHIK* (1814), *PARERGA UND PARALIPOMENA* (1851) i druga.

NIETZSCHE, Friedrich rođen je 1844. a umro pomračena uma 1900. g. Studirao je klasičnu filologiju i jedno vrijeme predavao u Baselu. Razočaran u stanje tadašnje njemačke kulture i filozofije, kao i Schopenhauer koji mu je bio uzor u mlađim godinama života a kasnije bespoštedni kritičar, on napušta profesuru i počinje život slobodnog pisca. Mnogo je putovao kao i Schopenhauer. Njegova filozofija znači radikalni preokret u povijesti evropske filozofije, ne samo njemačkog klasičnog idealizma. Njegovim opusom i počinje suvremena filozofija 20. st. kao što je s Kantovim kritičizmom započeo njemački klasični idealizam i uopće su postavljene pretpostavke suvremene filozofije. Glavna su mu djela: *ALSO SPRACH ZARAT-HUSTRA* (1883-1891), *DIE FROEHLICHE WISSENSCHAFT* (1882), *ZUR GENELOGIE DER MORAL* (1887) i druga.³

² Danko GRLIĆ: »Leksikon filozofa«, Zagreb, Naprijed, 1983.

³ isto kao ²

3.

Djela filozofa klasičnog njemačkog idealizma u Starom fondu Naučne biblioteke u Rijeci

Stari fond Naučne biblioteke koju čini nekadašnja BIBLIOTECA CIVICA broji 36.759 svezaka. Od toga, prema knjizi inventara u kojoj su inventarizirana djela iz filozofije i pedagogije, upisana su 442 sveska iz područja filozofije.⁴ To čini otprilike 1/6 cjelokupnog fonda. Djela su uglavnom pisana na talijanskom jeziku a tematski najčešće vezana uz starogrčku i noviju filozofiju. Oko 10% fonda čine djela s područja njemačke klasične filozofije jer ih je svega 43 sveska.

U Stari fond, kako je već utvrđeno, knjige su pristizale uglavnom kao dar ili kupnja. U knjizi inventara o tome nemamo podataka, ali se poneki podatak nalazi na pojedinim primjercima. Vremenski raspon u kojem su knjige tiskane ili pristizale u Biblioteku je od 1796. do 1941. godine. U fondu se u većem broju nalaze djela Kanta, Fichtea, Hegela i Schopenhauera. Nietzscheovih djela ima nešto malo, a nema ni jednog Schellingova djela. Ova su djela pisana na njemačkom i talijanskom jeziku. Knjige su dobro očuvane i većinom tvrdo ukoričene.

U fondu se nalazi 9 knjiga Immanuela Kanta u 16 svezaka. To su njegova sabrana djela (Saemtliche Werke, Herausgegeben v. Karl Vorlaender, Leipzig, 1920-22). Knjige su pisane na njemačkom jeziku, a poklon su biblioteke »Nazionale Vittorio Emmanuele«, di Roma, datirano 14. 11. 1924. Datum je na svim knjigama zapisan olovkom. Prva je knjiga posvećena Kantovu životu i djelu a u desetoj knjizi izložena je biografija Kantova života iz pera K. Vorlaendera i Cohenov komentar »Kritici čistog uma«.⁵

Djelo »Critik der practischen Vernunft« štampano je 1803. godinu dana prije Kantove smrti. Na knjizi nema bilježaka i knjiga je dosta oštećena. O knjizi »Critik der reinen Vernunft« s impr. 1796., Gratz, nema podataka. »Kritik der reinen Vernunft« i »Von der Macht des Gemueths« pisane su na njemačkom jeziku.⁶

U fondu se nalazi i knjiga »Antologia Kantiana« od Piera Martinettia. Knjigu »Critica del giudizio« (1907) preveo je na talijanski Alfredo Gargiulo. Knjiga je bila posuđena jednom na prezime Kraljić (1954) i vraćena. Knjiga »Critica della ragion pura« (1919-21) u 2 sv. posuđena je bila 8 augusta 1944. na ime Giorgio Galani a knjiga »Fondamenti della metafisica dei costumi« (1934) posuđena je 5. 4. 1943. na ime Bianca Palma.⁷

Knjiga »Critica della ragion practica« (1919) posuđena je 8. augusta 1944. na ime Giorgio Galani. Knjiga »Commento alla Critica della ragion pura« (1926) je posuđena 5. 4. 1943. na ime Bianca Palma s boravištem u Italiji.

Prijevod »La Pedagogia«, Traduzione di F. Rubitschek, Firenze 1931. nosi oznaku Misc. A. 692. Prijevod »Pensiero ed esperienza« (1913) posuđena je 25. 10. 1945. na ime Antonio Pipinich, a o prijevodu »Prolegomeni ad ogni futura metafisica che si presenterà come scienza« nema podataka. Od Kantovih djela u fondu još postoji knjiga »Scritti minori«, Bari, 1923. u prijevodu P. Carabellesse.

Kao i Kant, i Fichte je dobro zastupljen u Starom fondu. Djelo »Beitrag zur Berichtigung der Urtheile des Publikums ueber die franzoesische Revolution«, Zuerich, 1844. na njemačkom jeziku, dar je od L. HORAY-SCOTT. Primjerak je dosta oštećen. Fond posjeduje i primjerak »Govora njemačkoj naciji« (»Reden an die deutsche Nation«), Leipzig 1871.⁹

⁴ Knjiga inventara Starog fonda u NBR

⁵ Stari fond NBR: sign. 46. D. 60-69

⁶ SF NBR: sign. 21. C. 40

⁷ SF NBR: sign. 51. g. 52.

⁸ SF NBR: sign. 45-E-11-12

⁹ SF NBR: sign. 48. F. 39.

Knjiga »Versuch einer Kritik der Offenbarung«, Berlin 1871, isto tako na njemačkom jeziku, bila je prvotno u posjedu »Bibliotecae Domini L^{er} B^{nis} Michaelis Ricci« sa sign. 8, polica G 636, a zatim je dobila sign. 37. F. 20. Knjiga »Rasprava o suvremenoj naciji« (»I Discorsi alla nazione tedesca«, Palermo, s.a.) prijevod je na talijanski Enrica BURICHA i ujedno njegov dar što je evidentno iz posvete na samoj knjizi. Na talijanskom je knjiga »Introduzione alla vita beata, o dottrina della religione«, Lanciano 1913. u prijevodu Nella GUILLICIA.

Knjigu »Sulla missione del dotto«, Lanciano 1912. prevela je Elsa RONCALI.¹⁰

Hegel je zastupljen s nekoliko djela. »Werke. Vorlesungen ueber die Geschichte der Philosophie«, u tri toma, Berlin 1840-44, na njemačkom jeziku. Primjerci su dosta oštećeni. Na knjigama se nalaze nerazgovjetne zabilješke olovkom. Knjiga »Lineamenti di filosofia del diritto«, Bari 1913, na talijanskom je jeziku u prijevodu Francesca MESSINEA. Knjiga »La Scienza della Logica«, Bari 1925. u prijevodu je Artura MONIA. Za knjigu »Enciclopedia della scienze filosofiche in compendio« u prijevodu B. CROCEA, nema podataka.¹¹

Poput Kantovih i Schopenhauerova su djela dobro zastupljena u Starom fondu. To dokazuje interes za nabavu dotične literature, a koincidira s tadašnjim duhovnim interesom za kantijanizam kao i Schopenhauerovu koncepciju pesimističke filozofije. Nepoznat je razlog nepostojanju, jedino Schellingovih djela u Starom fondu.

Stari fond posjeduje Schopenhauerova sabrana djela u šest knjiga na njemačkom jeziku: »Saemmtliche Werke.« Herausgegeben von Julius Frauenstaedt, Leipzig 1922. Sabrana je djela sredio Schopenhauerov učenik i prijatelj Frauenstaedt. Na prvoj se knjizi nalaze inicijali zabilježeni olovkom: H. E. i C. T. Bila je posuđena 1954. na prezime Opašić i vraćena. Druga i treća knjiga sadrže glavno Schopenhauerovo djelo »Svijet kao volja i predodžba«. Četvrta knjiga sadrži »Spise o filozofiji prirode i etici«, a peta i šesta njegove kasnije napisane »sporedne« spise »Parerga und paralipomena« po kojima je i stekao popularnost među širim čitateljstvom.¹²

Nedostaje knjiga »Schopenhauer« (A cura di Piero Martinetti, Milano 1941) bez oznake o posudbi ili otpisu. Fond posjeduje i prijevod na talijanski glavnog Schopenhauerova djela, »Il mondo come volontà e rappresentazione«, Bari 1920.²¹ u prijevodu Paola SAVI-LOPEZA. Prvi tom nedostaje. Nedostaje i knjiga »Aforismi sulla saggenza nella vita«, prijevod iz »Parerga und paralipomena«, vrlo čitano štivo o »životnoj mudrosti«. ¹³

Knjiga »Morale e religione«, isto tako prijevod iz »Parerga und paralipomena«, ne navodi prevodioca. Knjiga je štampana u Torinu 1908. g. Knjiga »Memorie sulle scienze occulte«, s uvodom i u prijevodu Giacinta PERRONEA, Torino 1925., bila je dva puta posuđena, prvi put 1972. na prezime Svava a 1984. na prezime Uršić. Fond posjeduje još i knjigu »Pensieri e frammenti« u prijevodu Maria CERATA, Milano s. a. Knjiga potječe iz biblioteke »Biblioteca Popolare Alessandro Manzoni«, Fiume.¹⁴

Od tri knjige u popisu Starog fonda s djelima Fr. Nietzschea, nedostaje knjiga o Nietzscheu »Nietzsche«, a cura di Enzo PACI, Milano 1940. bez podatka o posudbi ili otpisu. U kataloškoj obradi je Nietzscheovo ime talijanizirano u prijevodu, Friedrich u FEDERICO, što vjerojatno ima veze s ideološkom komponentom tog vremena. Djelo »Jenseits von Gut und Boese. Zur Genealogie der Moral«, Leipzig 1903, na njemačkoj je jeziku i ima faksimil dodatak. Knjiga »Lettere. Precedute da cenni biografici«, Milano-Roma 1941. sadrži Nietzscheova pisma i biografiju na talijanskom jeziku.¹⁵

¹⁰ SF NBR: sign. 45-C-32.

¹¹ SF NBR: sign. 48. E, 61-63.

¹² SF NBR: sign. 45-E-3-8.

¹³ Knjiga je zavedena u inventarnoj knjizi, ali nedostaje u fondu.

¹⁴ 2 sign.

¹⁵ isto kao 13

To bi bila sažeta analitička obrada pojedinih djela filozofije njemačkog klasičnog idealizma u Starom fondu Naučne biblioteke u Rijeci. Po obradi samo malog djela tog fonda, može se zaključiti relativno dobra zastupljenost filozofske literature.

3.1.

Opća analiza o djelima, nastanku fonda, posudbi i katalozima

Iz izloženog je vidljivo da je tzv. »Stari fond« u Naučnoj biblioteci Rijeka nastajao od 1627. godine, pa do početka II. svjetskog rata 1941. Nastajao je iz različitih izvora. Prvotni su izvor svakako knjige iz biblioteke Isusovačkog kolegija. Međutim, o tome nemamo detaljnih podataka. Biblioteka je u sastavu kolegija postojala od 1627. Potonji su izvor knjige iz biblioteke Nautičke akademije iz Trsta koje su se koristile za potrebe nastave na Nautičkoj akademiji u Rijeci od 1774. g.

Sljedeći izvor čine knjige poklonjene krajem 18. st. od riječkih plemića Giulia de BENZONIJA i Giuseppea MAROTTIJA. Od 1840. g. pristižu i knjige kao obavezni primjerak. Nastavlja se dalje i kupnja a i darovi. Za vrijeme I. svjetskog rata knjige su dobivane iz mjesnog »Circolo Letterario«, narodne biblioteke »Alessandro Manzoni« i biblioteka na Plasama i Kozali. Od 1933. sve do II. svjetskog rata biblioteka dobiva i obavezni primjerak tiskan u Rijeci. To je kratki historijat nastajanja Starog fonda Naučne biblioteke u Rijeci.

Kao i cjelokupni fond, knjige nose oznaku »Biblioteca civica, No... i Collazione...«, s naljepnicom na hrptu svake knjige i na prednjoj unutrašnjoj strani korica. Abecedni katalog često je ispravljen. On nosi naslov: »Filosofia e pedagogia«, i ima rubrike: »parola d'ordine« s prezimenom autora knjige, bez oznake imena, zatim »Titolo« tj. naziv knjige, s podatkom o mjestu izd. i god., kao i Voll., te signaturom: »Scaffale«, »Palchetto« i »Numero«.

Knjiga inventara, katalogiziranja i knjiga izdavanja nisu potpune, ali nam ipak daju uvid u način obrade kao i izbor i nabavu građe. Kupovana je, naslijeđivana i dobivana na dar literatura uglavnom s njemačkog i talijanskog jezičnog područja. Jedan dio knjiga je bio posuđivan i korisnici ih nisu vratili, a o jednom broju knjiga nemamo podataka. Podatak o posudbi nalazi se na listu formulara, pričvršćen spajalicom na tvrdom, tamnosmeđem komadu kartona. Na njemu je oznaka signature, ime autora i naziv djela, kao i podatak o korisniku kome je knjiga izdana, i datum posudbe.

Iz opće analize djela iz perioda njemačkog klasičnog idealizma u Starom fondu je vidljivo da su knjige tiskane u rasponu od 1803. do 1925. godine. Izdavači spomenutih knjiga su njemački i talijanski. Od toga je 9 njemačkih a 8 talijanskih izdavača, dakle otprilike podjednako. 10 knjiga je štampano na njemačkom a 15 na talijanskom jeziku. 6 knjiga na njemačkom jeziku štampano je gotičim pismom a tri latiničnim. Ukupno je dakle 19 knjiga pisano latiničnim pismom.

Većina je knjiga tvrdo ukoričena, a meki uvez je mnogo rjeđi. Samo su tri knjige ilustrirane. Svega su 4 sveska s napisanim bilješkama na marginama. U 8 svezaka vidljiva su podvlačenja, što potvrđuje da su korištene. Žig postoji na 6 svezaka a ex libris na samo dva sveska. 20 svezaka čine prijevodi s njemačkog na talijanski jezik, što potvrđuje potrebu čitalaca talijanskog jezičnog područja za tom literaturom.

Prema knjizi posudbe, 8 svezaka je bilo posuđeno što međutim nije pouzdan broj, jer ih je moralo biti više posuđenih ako je suditi prema bilješkama u knjigama. Od toga polovina nije vraćena. Prema abecednom katalogu nedostaje pet svezaka.

Zaključak

Iz opće analize o djelima vidljivo je da su u Starom fondu među djelima iz filozofije najzastupljenija djela njemačkog klasičnog idealizma, djela Immanuela KANTA i Arthura SCHOPENHAUERA. To je vjerojatno u vezi s interesom za kantijanizam i problematiku spoznaje, kao i značajan interes za filozofiju pesimizma, što koincidira s interesom za djelo

»Propast zapada« O. Spenglera. Ne možemo objasniti zašto u fondu nema niti jednog Schellingovog djela i ima li to veze s tadašnjom politikom nabave knjiga.

Pošto su u cjelokupnom fondu prema uvidu u kataloge prisutni i mnogi beznačajni pisci, to navodi na zaključak da se do djela iz filozofije dolazilo bez nekog strožeg kriterija nabave, što je donekle i razumljivo iz historijata nastajanja Starog fonda.

Nabavljano je i dosta knjiga koje su služile kao udžbenici iz filozofije, što pokazuje jak interes za filozofsku naobrazbu. Te knjige znatno obogaćuju sveukupni fond nekadašnje »Bibliotece civice« kao i sadašnje Naučne biblioteke. To svjedoči o kontinuitetu nabave filozofske literature i porastu interesa za nju.

Sadašnja nabava knjiga iz područja filozofije koja se provodi u Naučnoj biblioteci, počiva uglavnom na dobivanju obaveznog primjerka tiskanog u republici i isto tako izdanog, ali se znatan dio i kupuje. Neznatan dio dolazi kao dar.

Odnos njemačke klasične filozofije prema znanosti i implikacije tog odnosa na bibliotekarstvo kao znanost

Bavljenje analizom nekog starog fonda u okviru općeg fonda određene biblioteke, služi prije svega potpunijem uvidu u taj fond na osnovi čega se ozbiljuje i potpunija bibliotečno-informatička funkcija. Sve je to in ultima linea, u službi korisnika. Ali to postavlja i aspektuiranje nekih pitanja o bibliotekarstvu kao znanosti. Pitanja npr.: na koje načine jedan dio starog fonda ulazi u cjelinu fonda jedne biblioteke, i što to znači? Kako se odvija kontinuitet nastanka i rada jedne biblioteke? Kako se odvija praksa nabave, inventariziranja, katalogiziranja etc. i kako se ona mijenja u razvoju jedne biblioteke? Što obrada jednog dijela fonda znači za potpunost informiranosti o postojećim znanstvenim i filozofskim knjigama u danoj biblioteci? I mnoga druga pitanja tu imaju svoje izvorište.

Biblioteka je jedna istodobno zatvorena i zaokružena cjelina ili sistem koji se isto tako neprestano priširuje, obnavlja i obogaćuje novim prinovama. Dakle, riječ je o otvorenosti i fluktuabilnosti svake biblioteke kao cjeline. Biblioteka kao središnji locus mundi bibliotekarstva aglomerat je zbirki dokumenata i izvora znanja koje treba učiniti dostupnim korisnicima. Kao zbir svih svojih dijelova i elemenata, i zbir funkcija, ona je jedan otvoreni sistem u primanju, pohranjivanju, prijenosu i pružanju informacija tj. znanja. Biblioteka je osnova bibliotečne djelatnosti i kao sistem njen je telos u pružanju i prijenosu informacija tj. znanja, u racionalizaciji i funkcionalnosti sistema u prijenosu znanja tj. pružanju potrebnih informacija korisnicima.

Bibliotečna djelatnost je razumljiva se nezamisliva bez biblioteke. Ex origine, ona počinje kao proces izvanbiološke memorije, memorije zapisa koji se pohranjuje u nekom materijalu a što ulazi u bibliotečnu zbirku od koje i nastaje biblioteka. Razvoj zbirke ili zbirki znači i razvoj biblioteke. Bibliotečna djelatnost usko je vezana uz bogaćenje i razvoj fonda biblioteke, i ujedno uvjetuje sam razvoj biblioteke, u smislu komplementarnosti tehnologijske i informacijske funkcije unutar bibliotečnog sistema jedne biblioteke. Možemo govoriti i o strukturalnom aspektu jednog bibliotečnog sistema (odnos cjelina-dijelovi) ali i o genezičkom, razvojnom. Strukturalni modusi pripadaju onom genezičkom, određenom smislu razvojnom i evolutivnom.

U kontekstu razvoja svake biblioteke, izmjenjuju se razumljivo, periodi stagnacije i periodi progresivizacije. Postoje trenuci diskontinuiteta ali je prisutan primarno jedan virtualni kontinuitet u prikupljanju građe i obogaćivanju fonda zbirka i prinovama. Na primjeru historijata NBR mi smo to pokušali pokazati.

Moguće je govoriti o bibliotečnom prostoru kao i bibliotečnom vremenu. Prostor se odnosi na cjelinu mjesta na kojima se pohranjuju zbirke i nalazi cjelina fonda, ali i na duhovni prostor komunikacijske interakcije koji nekad može biti širi ili uži, što zavisi od karaktera same biblioteke, njenih zbirki i fluktuacije korisnika, ali i od razvoja same bibliotečne djelatnosti. Bibliotečni prostor jest in nuce baštinjenje i čuvanje postojećeg, pohranjenog, ali i otvorenost novom koje dolazi. Svaka nova prinova kao element bibliotečnog sistema biblioteke djeluje na cjelinu sistema, na kvalitet bibliotečnog. Biblioteka jest otvoreni sistem unošenja i pohranjivanja kao što je i sistem baštinjenja i čuvanja posjedujućeg.

Taj momenat temporalnog odnosi se na problem bibliotečnog vremena, dakle razvoja same biblioteke, bibliotečne djelatnosti ali i vremena zbirke koje imaju svoju vlastitu temporalnost. Njihova temporalnost sui genesis postaje integralni dio bibliotečne temporalnosti. Svaka prinova koja jednom uđe u biblioteku, postaje svojevrsni dio riznice duha i znanja i treba biti pristupačna korisnicima. To znači da mora biti pravilno bibliotečno obrađena. Prinova je datirana, njen prostor i temporalnost konstituira sada i dio prostornosti i temporalnosti biblioteke ali i postaje njen integralni dio.

Potpuni uvid u ono baštinjeno, postojeće, konstituira i otvorenost sistema jedne biblioteke i prema korisnicima i prema unošenju prinova u fond. Prošlo jest temelj budućeg. Bez uvažavanja onog prošlog u smislu već stečenog i raspoloživog, nema niti istinske budućnosti same biblioteke i njene bibliotečno-informatičke djelatnosti. Na postojećim zbirkama unutar fonda temelji se svaki novi korak u životu jedne biblioteke i razvojnost njene bibliotečne djelatnosti. Utoliko i bavljenje starim fondom jedne biblioteke.

Iz izlaganog i analiziranog u prethodnim poglavljima, a u kontekstu bibliotečnog bavljenja literaturom iz filozofije samo jednog dijela starog fonda NBR, ukazale su se neke problematski značajne implikacije. Uočavajući povijesno-kulturno-filozofski kontekst odnosa filozofije njemačkog klasičnog idealizma prema znanosti i kulturi tog vremena i u toto, naglasili smo usku povezanost prosvjetiteljskog duha vremena i razvoja kako kulture u cjelini i filozofije, tako i razvoj bibliotekarstva kao prakse i znanosti.

U aspektu prosvjećivanja i edukacije filozofija je u tom vremenu odigrala značajnu ulogu. Fundirajući i potpomažući razvoj kulture i obrazovanosti, filozofija je odigrala nezaobilaznu ulogu u razvoju same evropske civilizacije rezultate čega očitavamo i danas. Tu je nezaobilazna i uloga i značaj znanstvenog creda i razvoja znanstvenih uvida i istraživanja. Kao što znamo, jedno s drugim komplementira još od vremena renesanse.

Filozofija njemačkog klasičnog idealizma postavila je mnoge epistemološke temelje i inaugurirala teorijske pretpostavke za razvoj znanstvenog pogleda na svijet, bez obzira na vlastite metafizičke konkluzije! Ona je misaono fundirala razvoj ne samo društvenih već i prirodnih znanosti. Ta sprega filozofsko-znanstvenog bila je ono što je fundiralo i kulturu suvremene Evrope. I u tom aspektu od izuzetnog je značaja posjedovati u svom fondu djela filozofa iz tog razdoblja evropske filozofije.

To je imalo svoj utjecaj i na bibliotekarstvo kao znanost i samu bibliotečnu praksu. Gledano povijesno, potreba za knjigom kao sredstvom edukacije napustila je srednjovjekovne skriptorije i ono auratsko, gotovo mirakulsko i kroz renesansnu knjižnu prosternaciju, kroz grčko-latinski bilingvizam, ona je postala posvjetovljena pri-ručnost u »funkciji upotrebnog predmeta nužnog za intelektualni rad«¹⁶ (A. Stipčević). Razvoj mediteranske trgovine, razvoj urbane duhovnosti, petrarkističke radoznalosti i ingeniuma, borba protiv religijske purifikatornosti, prerastanje vulgusa u demos, razvoj tiskarstva i trgovačkih mreža te prerastanje velikih medičijevskih biblioteka u javne biblioteke – te još mnogi drugi faktori, uvjetovali su i pojavu prosvjetiteljskog enciklopedizma i edukacionizma što do svog krunskog dosega razvija kultura i vrijeme njemačkog klasičnog idealizma.¹⁷

Knjiga je postala dostupna gotovo svima, znatno jeftinija i masovnija. Trend demokratizacije i masovnosti uslijed razvoja i tiskarstva i bibliotekarstva, doprinio je i stupnju obrazovanosti, prosvijećenosti ne samo pojedinaca već i većeg dijela stanovništva. Kao što je tehnika bila u službi knjige, tako je i knjiga bila u službi filozofskog, znanstvenog i edukativnog progressa, razvoja općeg obrazovanja kao i novih načina mišljenja i istraživanja u znanostima.

I bibliotečna djelatnost pojavljuje se kao integralni dio i komplement filozofske i znanstvene djelatnosti i od tada ona ostaje u toj izuzetnoj kulturnoj funkciji. To ne gubi svoju

¹⁶ Aleksandar STIPČEVIĆ: »Povijest knjige«, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 152-153.

¹⁷ Enciklopedija Leksikografskog Zavoda, Zagreb Jugoslavenski leksikografski zavod, 1959.

aktualnost niti kasnije, dapače dobiva na značenju u kontekstu »informatičke revolucije« i kompleksnosti multimedijalnog cirkuliranja informacija i transfera znanja, što je *conditio sine qua non* uopće znanstvenog i filozofskog opstanka a o razvoju da i ne govorimo.

Danas bibliotečnu djelatnost pored onog sub species, treba posmatrati i kao segment i integralni dio onog informatičkog, a bibliotekarstvo kao znanost u okviru informatoloških znanosti. U kontekstu jedne planetarno manifestne informatičke revolucije, bibliotečna djelatnost razumijeva se unutar informatičkog sistema kao specifičan sistem. Teorija sistema postaje i pitanje bibliotekarstva kao znanosti. Bibliotečna djelatnost odvija se na temelju bibliotekarske znanosti, kao jedna specifična informatička praksa u svrhu svrhovitog, funkcionalnog cirkuliranja informacija i znanja. Intencija je da svaki vid informacije ili modus znanja postane u svako doba svakome dostupan, što brže i potpunije. To je vid racionalizacije. Kao što je bibliotečna praksa integralni dio informatičke prakse, tako je bibliotekarstvo kao znanost integralni dio informatičkih znanosti.

Spomenuti treba značaj uvođenja tkzv. »novih tehnologija« za razvoj bibliotečno-informatičke djelatnosti. To međutim ne umanjuje značaj bavljenja postojećim starim fondom u okviru jedne biblioteke, već nameće potrebu i mogućnost još potpunijeg uvida u njega i njegovu prezenciju korisnicima kroz moduse informatičke djelatnosti.

SUMMARY

Jadran Zalokar

THE PHILOSOPHICAL WORKS FROM AGE OF CLASSICAL GERMAN IDEALISM IN THE OLD FUND OF THE LIBRARY (NAUČNA BIBLIOTEKA) IN RIJEKA

Researching only a small portion of the Old Fund in the Library (Naučna Biblioteka) in Rijeka, we wanted to point out not only the importance of the library as such, but also a culturological aspect of the treasury of books, which had been donated and received by legacy for the future generations, and which witness »de visu« of a mode of identity and continuity of the city. It is not only important WHAT we have, but WHY we have, which is in nuce an educational aspect. Bibliology is in the first place bibliognosia, which does not exist for its own sake; it exists for information, and that makes a crucial factor of primary CARE for culture and spiritual future concerning the community of the city. To care about books means to care about an integral part of the spiritual side of man, a means of the struggle against the fall into the spiritual barbarianism.